

Utgave: Lørdag 26. feb.

Forsida

Kommentar

Aktuelt

Politikk

Innenriks

Dokument

Utenriks

Me

Bøkene har overlevd kriger, falne imperier og døde språk. For Irene Vallejo er det bevis nok.

De ofret seg for bøkene

IDEER | Selma Stormyren Larsen |

Bokas historie er full av trusler, forteller Irene Vallejo, og en av dem er krig. I september 1940 ble Holland House Library i London bombet. Morgenen etter viste det seg at bøkene sto igjen.

Domitian, den romerske keiseren som regjerte mot slutten av det første århundre, tok ikke lett på skriftlige fornærmelser. Hermogenes fra Tarso i Roma fikk kjenne det fysisk – han ble spikret til korset for et knippe illojale hentydninger i sin «*Historie*».

Keiseren nøyet seg ikke med verkets opphavsmann. Men i nedtegnelsene til den romerske keiserbiografen Sveton er bokhandlerne og skriverne, som også måtte bøte med livet for å ha spredd feil bok, navnløse. Historien er full av slike som dem, mener filolog Irene Vallejo.

Det er de anonyme heltene vi kan takke for å ha bevart noen av våre beste ideer, forteller hun på videolenke fra Spania.

– Lærere, bokhandlere, slaver, kopister. Litteraturhistorien fokuserer nesten alltid på forfatterne, men overføringen av bøker er vel så viktig som at de blir skrevet, sier Vallejo.

Da hun begynte å skrive på «Evigheten i et siv», en 400 sider tjukk bok om bokas historie, florerte det av profetier om dens snarlige død.

– Som forsker hadde jeg en helt annen historie å fortelle. Bøker har gjennomlevd kriger, falne imperier, døde kulturer og språk: De er overlevende, sier Vallejo.

De korsfestede bokhandlerne – *librariis cruci fixis*, med Svetons ord – er langt fra aleine om å ha satt livet på spill for å beskytte bøker. Biblioteker, beholderne for et folks historie og minner, er strategiske mål i krig.

– Bøker har alltid hatt fiender. De har vært ødelagt og angrepet fra bokas spede begynnelse og fram til i dag – det er en konstant, sier Vallejo.

– Spredningen av bøker innebærer å gi stemme til ideer makta ikke er komfortabel med. De er bærere av mening, identitet, minner – å utslette dem er et slags kulturelt folkemord, sier Vallejo.

Irene Vallejo er en spansk forfatter, klassisk filolog og spaltist i avisa El País.

Hun er forfatter av boka «Evigheten i et siv: Historien om boken», som nylig utkom på norsk.

Det ypperste symbolet på dette er de mange ødeleggelsene av biblioteket i Alexandria, hevder Vallejo. Det brant ikke til grunnen for litt over 2000 år siden, som historikere lenge trodde, men forsvant gradvis gjennom de ulike erobringene av byen.

Men merkelappen «bokødeleggelsenes århundre» gir Vallejo til 1900-tallet, med dets verdenskriger og bombede biblioteker, nazistenes bokbål, sensur, den kinesiske kulturrevolusjonen, diktaturer, apartheid, Taliban, bombingene av 188 biblioteker og arkiver i det tidligere Jugoslavia i krigsårene på 1990-tallet.

– Det skjer den dag i dag, til og med i demokratier. Vi har bevegelser som vil kansellere, ødelegge eller forandre bøker i den litterære tradisjonen, i Storbritannia, USA og Europa.

Vallejo ser med sterk skepsis på forsøkene på å fjerne eller endre bøker med støtende innhold i våre dager.

– Vi bør bevare bøkene vi mener er avskyelige, skadelige, til og med farlige. Forsøket på å pynte på vår egen historie og tradisjon er farlig. Vi må forstå hvordan rasisme, misogyni, slaveri ble rettferdiggjort i samtida, for å kunne håndtere situasjonen om det farlige returnerer, sier hun.

Men boka har alltid hatt forsvarere. I «Evigheten i et siv» løfter hun fram noen av dem fra glemselen.

– Det er et epos om kunnskap og frihet. Gjennom historien strekker det seg en allianse av helter som har forsvart tekster, sier Vallejo.

Selv ble hun overrasket over kvinnenens rolle i denne historien, som lærere, filosofer og bibliotekarer. Den første forfatteren som signerte en tekst med eget navn, var en kvinne, skriver hun.

Mer enn 2000 år før år null skrev dikteren og prestinnen Enheduanna en hymnesamling. «Det jeg har gjort, er det ingen som har gjort før», skrev Enheduanna selv. Det er utrolig at en figur som henne er ute av pensumlistene, påpeker Vallejo.

– Kvinner står side om side med menn i bokas historie.

«Bøker har vært ødelagt og angrepet fra bokas spede begynnelse og fram til i dag»

Det er ikke Aleksander den store, med sine megalomane visjoner om et bibliotek som rommer alle verdens bøker, som er den virkelige protagonisten, mener hun.

Det er bibliotekarer og lærere som har spredt bøker og muligheten for lesing, som kvinnene som på 1930- og 1940-tallet reiste rundt på hesteryggen i Appalachen i Kentucky med bøker i saltaskene.

– De bærer historiene og arven til alle mennesker som tror på verdien av lesing og bøker. Fordi bøker var så dyre, var det i begynnelsen bare aristokrater og enormt privilegerte mennesker som kunne eie et bibliotek, som dette, sier Vallejo og peker på de tettpakkede bokhyllene bak seg.

I dag har nesten alle tilgang på bøker – et enormt gjennombrudd, sier hun.

– *Bekymrer det deg ikke at folk ser ut til å lese mindre?*

– Vi leser mer i dag enn i noen annen epoke i historien. Lesere har aldri vært majoriteten i samfunnet, og jeg tror ikke lesing er for alle, sier Vallejo.

– Vi er en stabil, entusiastisk minoritet. Å lese er en frihetshandling, en mulighet, og kan ikke tvinges. Vår oppgave er å fortsette å spre muligheten.

Da Vallejo var barn, satt mora på sengekanten hver kveld og leste. Like før spenningskurven nådde toppen – et mord, et tragisk dødsfall, en oppdagelse – lukket hun boka, og lille Irene måtte forhandle for å få høre mer.

Siden den gang har hun vært fascinert av historiefortelling. Men både ordene og historiene våre er sårbare.

– De er laget av luft. Jeg er fascinert av innsatsen folk har lagt ned for å få dem til å vare. Bøker er språkernes kjøtt, de kroppsliggjør ordene, sikrer minnene, historiene, legendene – fortida.

Del artikkelen

selmal@klassekampen.no